

Το κλίμα εργασίας μέσα στην τάξη: μια δεκάβαθμη κλίμακα

Η κλίμακα δημιουργήθηκε για να ενθαρρύνει τους ασκούμενους εκπαιδευτικούς [student teachers] να σκεφτούν τον βαθμό στον οποίο οι εκπαιδευτικοί έχουν τον έλεγχο της τάξης τους με άνεση και σιγουριά και μπορούν να απολαμβάνουν τη διδασκαλία τους, κι επίσης τον βαθμό στον οποίο εξασφαλίζεται το «δικαίωμα στη μάθηση» για τους μαθητές, χωρίς φασαρία και περισπασμούς από τους υπόλοιπους. Δεν σχεδιάστηκε ως εργαλείο που κρίνει τους εκπαιδευτικούς ως προς τις δεξιότητες διαχείρισης της τάξης (διότι, μεταξύ άλλων, υπάρχουν πολλές άλλες μεταβλητές που επηρεάζουν τα επίπεδα της κλίμακας, όπως, προφανέστατα, το σχολείο στο οποίο εργάζεστε). Ο σκοπός είναι οι ασκούμενοι εκπαιδευτικοί (και οι εκπαιδευτικοί, τα τμήματα και τα σχολεία) να σκεφτούν τους παράγοντες που επηρεάζουν το κλίμα εργασίας μέσα στην τάξη, τον τρόπο που επιδρά στη διδασκαλία και στη μάθηση, και τα ζητήματα ίσων ευκαιριών που προκύπτουν όταν από τη μία γίνονται προσπάθειες ένταξης και από την άλλη κάποιοι μαθητές ενδέχεται να εμποδίζουν τη διαδικασία μάθησης των άλλων.

Επίπεδο 10	Αισθάνεστε εντελώς χαλαροί και άνετοι, είστε σε θέση να αναλάβετε κάθε είδους δραστηριότητα στο πλαίσιο του μαθήματος χωρίς να ανησυχείτε. Ο «έλεγχος της τάξης» δεν αποτελεί στην ουσία πρόβλημα – εκπαιδευτικός και μαθητές συνεργάζονται και απολαμβάνουν τις εμπειρίες της μάθησης.
Επίπεδο 9	Αισθάνεστε ότι έχετε απόλυτα τον έλεγχο της τάξης και μπορείτε να αναλάβετε κάθε είδους δραστηριότητα μέσα στην τάξη, αλλά κάποιες φορές χρειάζεται να ασκείτε μεγαλύτερο έλεγχο/εξουσία για να διατηρήσετε ένα ήρεμο και παραγωγικό κλίμα εργασίας. Αυτό μπορεί να γίνει με φιλικό και χαλαρό τρόπο και δεν είναι τίποτα παραπάνω από μια απλή υπενθύμιση προς τους μαθητές.
Επίπεδο 8	Μπορείτε να δημιουργήσετε και να διατηρήσετε χαλαρό και συνεργατικό κλίμα και να αναλάβετε κάθε είδους δραστηριότητα μέσα στην τάξη, αλλά αυτό απαιτεί κάποιες φορές αρκετή σκέψη και προσπάθεια από πλευράς σας. Κάποιες μορφές δραστηριότητας στο πλαίσιο του μαθήματος μπορεί να γίνονται με λιγότερη ηρεμία και λιγότερο έλεγχο απ' ό,τι άλλες.
Επίπεδο 7	Μπορείτε να αναλάβετε οποιαδήποτε μορφή δραστηριότητας στο πλαίσιο του μαθήματος, αλλά μπορεί συχνά να επικρατεί αναστάτωση και θόρυβος στην τάξη. Μπορεί να υπάρχουν λίγες περιπτώσεις μαθητών που κάνουν φασαρία στο περιθώριο του μαθήματος, οι οποίοι όμως σταματούν όταν πρέπει. Κανένας δεν προσπαθεί να σας ενοχλήσει επί τούτω ούτε αμφισβητεί το κύρος σας.
Επίπεδο 6	Δεν ανυπομονείτε ιδιαίτερα να κάνετε μάθημα στην τάξη, διότι συχνά χρειάζεται τεράστια προσπάθεια για να επιβάλλετε και να διατηρήσετε χαλαρό και ήρεμο κλίμα. Αρκετοί μαθητές χρειάζονται συνεχή επίβλεψη/ενθάρρυνση/απειλή για να παραμείνουν συγκεντρωμένοι στο μάθημα. Μερικές φορές αισθάνεστε ενοχλημένοι και στο τέλος του μαθήματος νιώθετε μάλλον εξουθενωμένοι. Ορισμένες φορές νιώθετε ότι είναι φρονιμότερο να μην επιχειρήσετε ορισμένα είδη δραστηριοτήτων για τους μαθητές, προκειμένου να προσπαθήσετε να διατηρήσετε την κατάσταση υπό έλεγχο. Κάποιες φορές είναι δύσκολο να πείσετε τους μαθητές να κάνουν ησυχία την ώρα που μιλάτε ή να μην φωνάζουν ή να μην μιλούν επίτηδες μεταξύ τους από τη μια άκρη της αίθουσας στην άλλη, όμως, παρόλ' αυτά, κανένας δεν αμφισβητεί άμεσα το κύρος σας και δεν υπάρχει άρνηση ή σοβαρή διακοπή.
Επίπεδο 5	Υπάρχουν στιγμές κατά τη διάρκεια του μαθήματος που θα αισθανόσασταν άβολα ή αμήχανα εάν ο διευθυντής/ένας σύμβουλος/ένας επιθεωρητής έμπαινε στην αίθουσα, επειδή έχετε πολύ περιορισμένο έλεγχο της τάξης. Η ατμόσφαιρα είναι μερικές φορές μάλλον χαοτική, καθώς είναι ολοφάνερο ότι αρκετοί μαθητές δεν ακούν τις οδηγίες σας. Ορισμένοι μαθητές στην ουσία αμφισβητούν το κύρος σας με την αναβλητική ή σπασμωδική συμμόρφωσή τους με τις εντολές και τις υποδείξεις σας. Αυτοί οι παράγοντες περιορίζουν τη μορφή του μαθήματος: υπάρχουν κάποια είδη μαθήματος που δεν θα επιχειρούσατε να κάνετε επειδή ξέρετε ότι θα δημιουργούσαν φασαρία και χάος, αλλά, σε τελευταία ανάλυση, δεν υπάρχει ξεκάθαρη άρνηση, δεν υπάρχουν σοβαρές ακρότητες, απλώς έλλειψη στόχευσης και ηρεμίας. Οι μαθητές που ήθελαν να δουλέψουν μπορούσαν να το κάνουν, παρά τη μάλλον θορυβώδη ατμόσφαιρα.
Επίπεδο 4	Πρέπει να παραδεχθείτε ότι ο έλεγχος που ασκείτε είναι περιορισμένος. Χρειάζεται χρόνος και προσπάθεια για να κάνετε την τάξη να υπακούει στις εντολές σας. Προσπαθείτε να περάσετε σχετικά γρήγορα στο τετράδιο εργασίας/γραπτό μέρος του μαθήματος έτσι ώστε να «τους κάνετε να συγκεντρωθούν». Η προετοιμασία του μαθήματος επηρεάζεται περισσότερο από ζητήματα ελέγχου και το πώς θα «περάσει η ώρα» παρά από εκπαιδευτικούς παράγοντες. Οι μαθητές μιλούν την ώρα που μιλάτε, μικρές παραβάσεις (δεν έχουν στυλό, δεν έχουν βιβλίο ασκήσεων, αποσπούν την προσοχή των άλλων μιλώντας) παραμένουν ατιμώρητες διότι συμβαίνουν πάρα πολλά και δεν προλαβαίνετε να τα αντιληφθείτε όλα. Δεν έχετε πια τη διάθεση να διαχωρίσετε τους ταραξίες καθώς αισθάνεστε ότι αυτό μπορεί κάλλιστα να επιδεινώσει το πρόβλημα. Προσπαθείτε να «έχετε την κατάσταση υπό έλεγχο» και να επικεντρώνετε στους μαθητές που προσπαθούν να συνεχίσουν την εργασία τους.
Επίπεδο 3	Τρομάζετε στη σκέψη και μόνο του μαθήματος. Το μάθημα διακόπτεται συνέχεια, πολλοί μαθητές λαμβάνουν ελάχιστα έως καθόλου υπ' όψιν την παρουσία σας στην αίθουσα. Ακόμα και οι μαθητές που θέλουν να δουλέψουν δυσκολεύονται να το κάνουν. Βριστές μπορεί να ακούγονται ανεξέλεγκτα, οι

	μαθητές θα περιφέρονται ελεύθερα μέσα στην τάξη. Συνειδητοποιείτε ότι είστε απρόθυμοι να χειριστείτε τις παρεκτροπές επειδή έχετε χάσει την αυτοπεποίθησή σας. Όταν γράφετε στον πίνακα, διάφορα αντικείμενα πετάγονται μέσα στην αίθουσα. Ανυπομονείτε να τελειώσει το μάθημα και να βγείτε από την αίθουσα.
Επίπεδο 2	Οι μαθητές καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό το τι θα συμβεί κατά τη διάρκεια του μαθήματος. Φέρνετε υλικά για το μάθημα για τους τύπους, μόλις όμως τα μοιράσετε θα τα αγνοήσουν, θα τα ζωγραφίσουν ή θα τα κάνουν σαΐτες. Όταν γράφετε στον πίνακα, διάφορα αντικείμενα εκσφενδονίζονται προς το μέρος σας. Μπαίνετε στην αίθουσα με την ελπίδα ότι θα έχουν καλή διάθεση, θα σας αφήσουν ήσυχο/η και απλώς θα μιλούν μεταξύ τους.
Επίπεδο 1	Η είσοδός σας στην τάξη προκαλεί γιουχαΐσματα και βρισιές. Είναι τόσο πολλές οι παραβάσεις των κανόνων και του τι συνιστά λογική συμπεριφορά που δύσκολα ξέρετε από πού να αρχίσετε. Κάνετε τα στραβά μάτια σε κάποιες ακρότητες επειδή αισθάνεστε ότι η παρέμβασή σας μπορεί κάλλιστα να οδηγήσει σε αντιπαράθεση, άρνηση ή επιδείνωση του προβλήματος. Είναι δύσκολο επειδή κάποιιοι μαθητές γράφουν εσκεμμένα πρόστυχα πράγματα κάτω από τις σημειώσεις σας, για πλάκα. Εύχεστε να μην είχατε επιλέξει το επάγγελμα του εκπαιδευτικού.

Η διαχείριση της τάξης είναι σημαντικότερο στοιχείο της διαδικασίας διδασκαλίας και μάθησης, και επηρεάζει το επίπεδο επιτυχίας, τον βαθμό κινητοποίησης των μαθητών και την ποιότητα του εργασιακού βίου των εκπαιδευτικών. Αναφέρεται ως η μεγαλύτερη ανησυχία που διακατέχει τους ασκούμενους [student teachers] και τους απόφοιτους εκπαιδευτικούς [newly qualified teachers] και αποτελεί σημαντικό και προβληματικό ζήτημα (αν και σε διαφορετικό βαθμό) στα περισσότερα σχολεία του Ηνωμένου Βασιλείου.

Θα πρέπει να τονίσουμε ότι υπάρχουν πολλά σχολεία στα οποία δεν θα συναντήσετε τα χαμηλότερα επίπεδα της κλίμακας (ωστόσο, είναι σημαντικό να έχουμε κατά νου ότι υπάρχουν σχολεία και τάξεις όπου τα χαμηλότερα επίπεδα είναι η πραγματικότητα). Παρότι πρόσφατες εκθέσεις του Ofsted (Γραφείο για τα Πρότυπα στην Εκπαίδευση του Ηνωμένου Βασιλείου) υποδηλώνουν ότι η συμπεριφορά των μαθητών είναι κατώτερη της ικανοποιητικής σε λιγότερα από ένα στα δέκα σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, η δική μου έρευνα υποδεικνύει ότι τα ελλείμματα που εντοπίζονται στο κλίμα εργασίας αποτελούν πολύ συχνότερο φαινόμενο απ' ό,τι δηλώνει η προαναφερόμενη αναλογία, και ότι υπάρχουν πολλά σχολεία όπου το επίπεδο θα μπορούσε να κυμαίνεται τουλάχιστον μεταξύ των επιπέδων 10 και 5.

Είναι απίθανο να περάσετε μία ολόκληρη χρονιά εκπαιδευτικής κατάρτισης σε σχολεία όπου το κλίμα εργασίας βρίσκεται πάντα στο επίπεδο 10 σε όλες τις ομάδες διδασκαλίας σας. Σε ό,τι αφορά το κλίμα εργασίας μέσα στην τάξη, υπάρχουν διαφορές όχι μόνο μεταξύ διαφορετικών σχολείων, συνήθως υπάρχουν διαφορές εντός του ίδιου σχολείου – οι εκπαιδευτικοί κάνουν τη διαφορά.

Αξίζει να επενδύσετε πολύ χρόνο, σκέψη και κόπο σε αυτόν τον τομέα, διότι παίζει καθοριστικό ρόλο στον βαθμό στον οποίο μπορείτε να απολαμβάνετε τη διδασκαλία σας. Στον επαγγελματικό βίο, μία από τις λιγότερο επικοινωνιακές συνθήκες εργασίας είναι να είσαι, ουσιαστικά, κλειδωμένος σε μια αίθουσα με 30 παιδιά που δεν ελέγχεις πλήρως. Ακολουθούν μερικά σχόλια εκπαιδευτικών από τους οποίους πήρα πρόσφατα συνέντευξη σχετικά με το πώς είναι να διδάσκει στο επίπεδο 9 και 10 της κλίμακας:

«Δεν περιγράφεται το πόσο υπέροχο είναι να διδάσκει σε τάξη με καλή συμπεριφορά. Σου δίνει πραγματικά τη δυνατότητα να χαλαρώσεις και να μην είσαι συνέχεια σε επιφυλακή. Απόλαυσα πραγματικά το μάθημα και το ίδιο έκαναν και τα παιδιά... ήταν εμφανές».

(Ασκούμενος εκπαιδευτικός)

«Βγαίνεις από την τάξη και νιώθεις καταπληκτικά. Ξέρεις ότι έχεις κερδίσει τον σεβασμό τους, σε «βαθμολογούν», πιστεύουν ότι είσαι καλός δάσκαλος».

(Απόφοιτος Εκπαιδευτικός)

«Η διδασκαλία σου πραγματικά βελτιώνεται όταν βρίσκεσαι στο επίπεδο 9 και 10... έχεις μεγαλύτερη ευφράδεια όταν παραδίδεις το μάθημα, μπορείς να αυτοσχεδιάζεις... έχεις την αίσθηση ότι το μυαλό σου παράγει πολλές καλές ιδέες επειδή δεν σε απασχολούν θέματα που έχουν να κάνουν με τον έλεγχο και την επίβλεψη. Σου δίνει ενέργεια και μπορείς να αφήνεις περισσότερο, να παίρνεις λίγο περισσότερα ρίσκα».

(Εμπειρος εκπαιδευτικός)

«Καθώς κινείσαι μέσα στην αίθουσα ή κοιτάς έξω από το παράθυρο, λες στον εαυτό σου ότι δεν είναι πολλοί οι άνθρωποι που κάνουν μια τόσο ικανοποιητική και απολαυστική δουλειά».

(Εμπειρος εκπαιδευτικός)

«Σε ό,τι αφορά το πόσο απολαμβάνεις τη διδασκαλία σου, υπάρχει τεράστια διαφορά όταν εργάζεσαι στα επίπεδα 7 και 8... που είναι ΟΚ... δεν είναι τραγικό... και στο επίπεδο 10, όπου η δουλειά είναι απλώς φανταστική, καθαρή απόλαυση... η αλληλεπίδραση με τους μαθητές σου δίνει απίστευτη ενέργεια. Είναι σαν τις διαφημίσεις για τους εκπαιδευτικούς στην τηλεόραση, μόνο που το ζεις στην πραγματικότητα».

(Απόφοιτος Εκπαιδευτικός)

Πολλές από τις αποφάσεις που καλείσαι να λάβεις σε αυτόν τον τομέα εξαρτώνται από το πλαίσιο. Οι στρατηγικές που προσφέρουν εγγυημένα αποτελέσματα για κάθε μαθητή και κάθε τάξη όσον αφορά το πώς επιβάλλεις, κατ' αρχάς, την ησυχία στην τάξη, τι κάνεις όταν δεν έχεις τον πλήρη έλεγχο, σε ποιες περιπτώσεις βγάζεις έναν μαθητή έξω, και ούτω καθεξής είναι ελάχιστες, αν όχι ανύπαρκτες. Πρέπει να σκέφτεσαι, να μαθαίνεις και χρειάζεται πολλή δουλειά για να φτάσεις στο υψηλότερο δυνατό επίπεδο – νομίζω ότι πάνω απ' όλα το θέμα είναι να «μπορείς να μαθαίνεις», από την εμπειρία σου, να δέχεσαι συμβουλές, να διαβάζεις και να παρακολουθείς ανθρώπους που έχουν πετύχει σε αυτόν τον τομέα (και μπορείς, φυσικά, να μαθαίνεις και από την κακή πρακτική). Βοηθά να έχεις ανοιχτό μυαλό και να είσαι έτοιμος να δοκιμάζεις ιδέες και θεωρίες σε σχέση με τη συμπεριφορά των μαθητών βασιζόμενος στην εμπειρία σου.

Προσαρμογή από το βιβλίο του Haydn, T. (2012) *Managing pupil behaviour, improving the classroom atmosphere.*, London, Routledge.